

طراحی و تبیین الگوی پیشایندهای دانشگاه تمدن ساز[◇]

علی هدایت فسندوز¹

جعفر بیگزاد²

مجتبی رمضانی³

فرهاد نژاد ایرانی⁴

چکیده

هدف: تحقق تمدن اسلامی بر پایه دین، عقلانیت، علم و اخلاق، هدف انقلاب اسلامی است. دانش معطوف به فرهنگ و فناوری، عاملی برای بازتولید فرهنگ اصیل ایرانی به همراه جهش تولید است که رسیدن به آن با رویکرد دانشگاه تمدن ساز جدیت می‌یابد. لذا هدف از انجام پژوهش حاضر، شناسایی پیشایندهای دانشگاه تمدن ساز بود. **روش:** روش پژوهش حاضر، تفسیری با رویکرد کیفی بود. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته گردآوری شده است. مشارکت کنندگان پژوهش، شامل خبرگان دانشگاهی آشنا با مفهوم دانشگاه تمدن ساز به تعداد 12 نفر بود. با بررسی اسناد و نمونه گیری هدفمند، مصاحبه با خبرگان تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. **یافته‌ها:** ابعاد مرتبط با پیشایندهای این رویکرد، عبارتند از: به کارگیری دانش توسط جامعه؛ تلفیق کارکرد دانشگاه با تمدن سازی؛ توجه به تولید علم متناسب با نیاز جامعه؛ استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات؛ شکل گیری ارکان تمدنی؛ نحوه اداره دانشگاهی؛ ارزش و معنویت؛ برنامه درسی در سطح جهانی و تمدن سازی. **نتیجه گیری:** با فراهم ساختن زمینه لازم برای تمدن سازی دانشگاه بر اساس نشانگرهای شناسایی شده، دانشگاهها در مسیر تمدن سازی قرار می‌گیرند.

واژگان کلیدی: دانشگاه تمدن ساز، پیشایندها، رویکرد کیفی.

◇ دریافت مقاله: 00/03/27 ؛ تصویب نهایی: 00/08/10

1. دانشجوی دکتری مدیریت تطبیقی و توسعه؛ گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب. بناب، ایران.
2. دکترای مدیریت دولتی؛ استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب. بناب، ایران (نویسنده مسئول) / نشانی: بناب؛ بزرگراه ولایت، روبهروی پلیس راه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب/ شماره: 04137730393 / Email: beikzad_jafar@yahoo.com
3. دکترای مدیریت بازرگانی؛ استادیار گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب. بناب، ایران.
4. دکترای مدیریت دولتی؛ استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب. بناب، ایران.

الف) مقدمه

دانشگاه‌های کشور جمهوری اسلامی باید دارای فرهنگی باشند که کمک کنند دانشگاه به اهدافش برسد. لذا عناوین تحقیقاتی دانشگاه‌ها که اغلب منعکس‌کننده قصد آنها برای جستجو و مشارکتهای علمی جدید است (پیرکمان و وست،¹ 2022: 3)، باید بر اساس مبانی اسلامی باشد. رشد و تعالی و تکامل انسان از اهداف دانشگاه است (زارعی متین، 1400: 2). بنابر این، تحقیقات و مدیریت دانشگاهی در جمهوری اسلامی باید برای اسلام اصالت قائل شود. مدیران، دانشجویان، استادان و کارکنان دانشگاه باید اصالت را به اسلام بدهند؛ به طوری که ارزشهای اسلامی در دانشگاه غریب نباشد. (همان)

وجود مؤلفه‌های تمدن‌ساز یا فقدان یا افول آنها، تأثیر بسزایی در ظهور و افول تمدنها بر جا می‌گذارد (جهان‌بین و فنی، 1397: 45). هدف یک تمدن، برقراری مناسبات بین انسانهاست. به بیانی دیگر؛ تمدن زمانی شکل می‌گیرد که مناسبات انسانی در جامعه برقرار شود و این مناسبات باعث شکوفایی ظرفیتهای انسانی شود (ردادی، 1400: 218). دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، دانشگاهی است که علاوه بر برخی اشتراکات با سایر دانشگاهها، به دلیل برخورداری از کارکنان و اعضای هیئت علمی مؤمن، متعهد و متخصص و به اعتبار برخورداری از نگرش توحیدی و تعلق به مبانی انسان‌ساز اسلام و ارزشهای انقلاب اسلامی، واجد ویژگی‌هایی است که آن را از سایر دانشگاهها متمایز می‌سازد (رضایت و قلی‌زاده، 1400: 306). لذا این پژوهش بر آن است تا پیشایندهای دانشگاه تمدن‌ساز را در قالب یک الگو طراحی و ارائه کند.

1. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

تمدن اسلامی دارای همه ویژگی‌های تمدن الهی در چارچوب آموزه‌های قرآنی و متکی بر سنت پیامبر اکرم (ص) است و مؤلفه‌های آن، دین، اخلاق، علم، عدالت، قوانین و مقررات، اصول دین و غیره است (جوان‌بخش و همکاران، 1399: 354). بنابر این، در تمدن اسلامی، عناصر تمدنی همچون علم، سیاست، فرهنگ، اقتصاد و... همه باید هم‌جهت با جهت کلی تمدن توحیدی باشند و در نسبت با سایر عناصر نیز نقش مکمل و هماهنگ‌کننده داشته باشند تا بتوانند تصویری از یک کلیت یکپارچه را بازنمایی کنند. (بشیر و غیائی فتح‌آبادی، 1399: 6)

بسیاری از متفکران، با در نظر گرفتن ابعاد مادی و معنوی برای تمدن، تمدن اسلامی را جامع‌ترین تمدنها دانسته‌اند (نجات‌بخش اصفهانی و قریشیان، 1400: 102). امت اسلامی نیز در همه ابعاد خود در قالب ملت‌ها و کشورها، در تلاش است به جایگاه تمدنی مطلوب قرآن دست یابد (خیام‌باشی، 1400: 121). لذا پایه‌گذاری، تکوین و گسترش تمدنها فقط در پرتو تلاش مستمر انسانها میسر می‌شود و یکی از شاخصه‌های بارز تمدنها، تلاش و کوشش مستمر افراد، سازمانها و دانشگاهها در راستای تمدن‌سازی است. این تلاش مستمر، در منابع اسلامی مورد توجه تام قرار گرفته و از آن با عنوان مجاهدت یاد شده است که تأثیری بس عظیم در رشد و دوام تمدن اسلامی دارد (اکبری و رضایی، 1396: 103).

99 علی هدایت فسندوز و همکاران

انسان، سازنده تمدن است و تمدن، پاسخی به نیاز انسان است. از این رو، چیستی هویت انسان و رابطه او با خدا، عالم مادی، ثروت، قدرت و علم، با تمدن‌سازی معنادار است (همتی و قمی، 1398: 678). دانشگاه تمدن‌ساز نیز دانشگاهی گفت‌وگومان‌ساز در پاسخ به ابهامات هویتی، فرهنگی و تمدنی نضج‌گرفته از اوضاع متغیر بین‌المللی و شرایط داخلی در عصر جهانی شدن است؛ گفت‌وگویی که بتواند عامه مردم را در داخل سرزمین اسلامی - ایرانی حول محورهای اساسی و بنیادین هویت‌بخش‌شان جمع کند و عرصه‌ای فراهم سازد تا همگان در آن، طی تعاملی مثبت و سازنده، به بازی زندگی و تکامل آن بپردازند. (اردکانی و همکاران، 1392: 73)

پاسخگویی به چالش‌های جامعه و خودراهبری، از ویژگی‌های اصلی دانشگاه‌های تمدن‌ساز است. در واقع؛ دانشگاه تمدن‌ساز ایرانی - اسلامی ویژگی‌های چهار نسل دانشگاهی را داراست. تفاوت این نوع دانشگاه با چهار نسل دانشگاهی، تأکید این نوع دانشگاه بر بعد معنوی است؛ این دانشگاه، زمینه‌ساز تعالی جامعه برای نیل به مقصود نهایی و برانگیزاننده عنصر ذهنی به عنوان عنصر تکامل‌بخش و غیر ملموس برای گذار از زندگی مجازی به زندگی حقیقی و پایدار است. در واقع؛ دانشگاه تمدن‌ساز با تبیین و تشریح دقیق مأموریت نهایی انسان، ابتدا جامعه دانشگاهی و سپس عموم جامعه را به خودآگاهی رسانیده، به سوی اهداف والای تمدنی تعیین‌شده هدایت می‌کند. (مهرآور، 1400: 136)

نظریه دانشگاه تمدن‌ساز به لحاظ آرمانی با نگاه توأمان به تمدن ناب، اصیل و پیشرو ایرانی از یک سو و آموزه‌های تمدنی نجات‌بخش، فطری و تمام‌عیار اسلامی از سوی دیگر و از منظر گفت‌وگویی با تکیه بر پیشینه درخشان و افتخارآمیز و عقبه فکری و معنوی اسلامی - ایرانی، سعی در تعالی و گسترش مرزهای دانش در این مرز و بوم دارد. در تعاریف مختلفی که از این دانشگاه شده، بر وجه تلفیق دانش و ارزش تأکید شده است. (آدمی و همکاران، 1391: 35)

هر تمدن و هر فرهنگی تحت تأثیر فرهنگها و تمدنهای همزمان قرار می‌گیرد و مواردی را از سایر تمدنها اخذ می‌کند (قادی، 2020: 279). مکان جغرافیایی یک تمدن، قلمرو فرهنگی آن است و تمدن، مجموع فرهنگهای موجود در آن مکان جغرافیایی است (وی، 2012: 5). بنابراین، دانشگاه باید به تمام وظایف خود در عرصه‌های تمدنی عمل کند که این وظایف، حوزه‌های مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را شامل می‌شود. همچنین سازمان متمدن عمدتاً به تقویت امور اخلاقی، به ویژه اخلاق اجتماعی و سازمانی، نظم و ادب، در راستای تقویت سرمایه اجتماعی و سازمانی می‌پردازد. (میرسپاسی، 1387: 14)

تمدن سازمانی در برگیرنده فرهنگهایی است که زمینه لازم برای تربیت نیروی انسانی منظم و هدفمند را برای بهبود خدمت‌رسانی مهیا می‌کنند (فانی و همکاران، 1397: 91). بنابراین، تمدن، هم به فرایند و هم به مقصد اشاره دارد. فرایند، تمدن اجتماعی را توصیف می‌کند که انسان از وضعیت وحشی‌گری به سوی تمدن‌ساز بودن حرکت می‌کند.

100 ♦ طراحی و تبیین الگوی پیشایندهای دانشگاه تمدن‌ساز

این فرایند، حالتی از جامعه بشری را توصیف می‌کند که با شهرنشینی گسترده، طبقه‌بندی اجتماعی و حرفه‌ای، لوکس بودن اوقات فراغت و پیشرفتهای مربوطه در هنر و علوم مشخص شده است. (باوند، 2016: 2)

با توجه به برآیند رو به گسترش مراکز آموزش عالی در جهان، رشد شتابان و فزاینده دسترسی به آموزش عالی در بسیاری از کشورها به عنوان پاسخی به ضرورت‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، مورد حمایت دولتها قرار گرفته است. بر این اساس، دانشگاهها هم به هنجارمند کردن، اعتدال و به عبارتی؛ شهروندپروری در جامعه مدرن می‌پردازند. انسانهایی که هرچه بیشتر در معرض چنین آموزه‌هایی قرار می‌گیرند، بهتر می‌توانند خود را با جامعه مدرن سازگار کنند و از یک سو، در تغییر و تحولات جامعه و از سوی دیگر در بقای نظام اجتماعی جامعه، مهم و مؤثر باشند و به تمدن‌سازی بپردازند. اگر دانشگاهها متناسب با مبانی ارزشهای اسلامی باشند، می‌توان با تربیت متفکران، معلمان و مدیران آینده، به ترویج و تعمیم ارزشهای اسلامی در جامعه مبادرت ورزید. همچنین با ایجاد دانشگاه اسلامی، احکام و قوانین اسلام و قرآن در جامعه اسلامی اجرا می‌شوند که اگر با اختیار و انگیزش همراه باشد، موفقیت بیشتری خواهد یافت. در دانشگاه اسلامی، دانشگاهیان از تعهد و تخصص کافی برخوردارند. آن دو به منزله دو بازوی مکمل هم‌اند که با رشد علمی و تهذیب نفس، در پیشبرد هدایت فکری و اجتماعی مردم عمل می‌کنند. (رضوی سعیدی، 1400: 327)

با توجه به اینکه موضوع دانشگاه تمدن‌ساز موضوع جدیدی است، بررسی ادبیات تحقیق، نشان از پژوهشهای اندک در حوزه دانشگاه تمدن‌ساز دارد. در جدول 1 به طور خلاصه، تعدادی از تحقیقات نزدیک به موضوع ارائه شده است.

جدول 1: مروری بر پیشینه پژوهش

نویسندگان	عنوان	نتایج
رضوی سعیدی (1400)	شناسایی عوامل مؤثر بر اسلامی شدن دانشگاهها از منظر دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه آزاد واحد شمال تهران)	مدل نهایی ارائه شده با 22 شاخص در پنج مؤلفه (عوامل استادمحور، عوامل دانشجومحور، عوامل فرهنگی، عوامل ساختاری و عوامل آموزشی) حاصل شد.
شاکری و همکاران (1397)	تدوین الگوی دانشگاه اسلامی در دیدگاه مقام معظم رهبری بر اساس نظریه داده‌بنیاد	با طبقه‌بندی مفاهیم، مقوله‌های فرعی و محوری و یافتن مقوله هسته‌ای با استفاده از روش کدگذاری باز، محوری و انتخابی، مقوله‌های شکل دهنده دانشگاه اسلامی و روابط بین آنها در قالب مدل پارادایمی ظهور یافت. کانون توجه مقام معظم رهبری (مقوله کانونی) پدیده اصلی؛ توأمان کردن علم و تقوا در دانشگاه است.
فرستخواه و آبسالان (1396)	اسلامی شدن دانشگاه در ایران بعد از انقلاب	پژوهشهای انجام شده در حوزه اسلامی شدن دانشگاه را می‌توان مسامحتاً حول پنج مضمون گرایش دانشگاهیان به اسلامی شدن، مفهوم اسلامی شدن، راهکارها و موانع اسلامی شدن، امکان و ضرورت اسلامی شدن، ایدئولوژی و قدرت سامان داد.
خرمشاد و آدمی (1388)	انقلاب اسلامی، انقلاب تمدن‌ساز؛ دانشگاه ایرانی، دانشگاه تمدن‌ساز	دانشگاه تمدن‌ساز افق حرکت دانشگاههای ایران اسلامی را برای دهه‌های آتی ترسیم می‌کند. کارکرد دانشگاه در عصر جدید، تنها در آموزش، پژوهش، کارآفرینی و... خلاصه نمی‌شود، بلکه در نقش پایگاه معرفتی به فرهنگ‌سازی و تمدن‌سازی نوین می‌پردازد.

چارچوبی را برای شناسایی چالشهای توسعه‌ای دانشگاههای اسلامی مشخص کرد که شامل سه بعد نهادی، اجرایی و فنی می‌باشد. بعد نهادی شامل هفت مؤلفه، بعد اجرایی شامل چهار مؤلفه و بعد فنی شامل پنج مؤلفه است.	توسعه و اعتباریابی چارچوبی برای شناسایی چالشهای توسعه دانشگاه اسلامی	هاشمی (2020)
مدیریت در کشورهای مختلف، با در نظر گرفتن تمدن آن کشور اعمال می‌شود و این تمدن از سطح توسعه‌ای که یک جامعه به آن رسیده است، نشأت می‌گیرد. همچنین همه کشورهای به تبلیغ ارزشهای فرهنگی و خود ملی علاقه‌مندند.	فرهنگ، تمدن، فرهنگ سازمانی و کارایی مدیریتی	فراکو و همکاران (2015)
محیط اجتماعی که با شیوه‌های تولید، فرهنگ و نهاد نمایان می‌شود، به تدریج در طول تمدن بشری پیشرفت می‌کند.	تأثیر محیط اجتماعی بر تمدن بشر: پارادایمی از عوامل نهادی و ژنتیکی	جوی (2011)

بر اساس جستجو در پایگاههای علمی، مطالعات اندکی درباره دانشگاه تمدن‌ساز انجام شده است. بر این اساس، مسئله تحقیق که عبارت است از پیشایندهای دانشگاه تمدن‌ساز و ارائه الگوی مناسب بر آن، از بعد محتوایی (خلاً در موضوع تحقیق با توجه به تحقیقات اندک) و تاکتیکی (عدم ارائه الگو) قابل اثبات است. لذا پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سؤال است که پیشایندهای دانشگاه تمدن‌ساز کدام‌اند.

ب) روش تحقیق

روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته است. تحلیل داده‌ها با روش تحلیل محتوای استقرایی و استفاده از نرم‌افزار برای واکاوی الگوی مد نظر انجام شده است. جهت‌گیری پژوهش حاضر، بنیادی و در زمره پارادایم تفسیری و رویکرد کیفی قرار دارد. با توجه به جهت‌گیری پژوهش، لازم بود از روشی استفاده شود که بر کشف، تفسیر و معنا تأکید کند. لذا از راهبرد پدیدارشناسی بهره بردیم. این راهبرد پژوهشی در پی منسجم ساختن آگاهی از پدیده و فهم مفهوم آن نزد تجارب افراد یک بافت یا بستر خاص است؛ زیرا هم پدیدارشناس و هم مشارکت‌کنندگان در پژوهش، دارای پیش‌زمینه‌ها و فهم پیش‌بینی‌اند که باعث می‌شود با توجه به این زمینه‌ها به تفسیر داده‌های تجربه‌شده خود بپردازند (وونار و ایسوانسون، 2007). بر همین اساس، روش نمونه‌گیری، غیر تصادفی و هدفمند، شامل مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و فایل‌های صوتی و متنی موجود برای کدگذاری اولیه بودند. مشارکت‌کنندگان پژوهش، شامل 12 نفر از اساتید دانشگاه بود که با مفهوم دانشگاه تمدن‌ساز آشنا بودند. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بودند از: مقاله، رساله یا کتاب علمی در حوزه دانشگاه تمدن‌ساز و تمدن نوین اسلامی؛ سخنرانی در حوزه متغیر تحقیق و علاقه‌مندی به مشارکت در پژوهش. کار جمع‌آوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری دنبال شد. کدگذاری داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام شد. کرسول معتقد است که اقداماتی همچون یادداشت‌برداری دقیق و مفصل سر صحنه، ضبط صوت برای ثبت دقیق گفته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک افراد ناشناس، به افزایش پایایی کمک می‌کند. برای افزایش پایایی از روش یادداشت‌برداری دقیق و ضبط صوت برای کدگذاری دقیق استفاده شده است. برای ارزیابی اعتبارپذیری نیز از روش بازخور اعضا استفاده شد؛ به گونه‌ای که نتایج و یافته‌های پژوهش در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت و آنها صحت یافته‌ها و

102 ♦ طراحی و تبیین الگوی پیشایندهای دانشگاه تمدن‌ساز

تفسیرها را تأیید کردند. برای ارزیابی تعمیم‌پذیری، پژوهشگران به شرح فرایند پژوهش از نمونه‌گیری تا تفسیر یافته‌ها پرداختند و نمونه‌ای از متن مصاحبه‌ها را به عنوان مصادیق ارائه کردند؛ به نحوی که خواننده بتواند انتقال‌پذیری آن را ارزیابی کند. همچنین برای بررسی اطمینان‌پذیری از نتایج، جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها تحت نظارت چند تن از اساتید انجام گرفت و در نهایت، برای ارزیابی تأیید‌پذیری نتایج، یافته‌های پژوهش در اختیار اساتید مذکور قرار گرفت و به تأیید رسید. نمایی از کدگذاری داده‌ها در نرم‌افزار مکس.کیو.دی.ای¹ در شکل 1 ارائه شده است.

شکل 1: نمایی از کدگذاری داده‌ها در نرم‌افزار مکس.کیو.دی.ای

ویژگی‌های مصاحبه‌شوندگان نیز در جدول 2 ارائه شده است.

جدول 2: ویژگی مصاحبه‌شوندگان

ردیف	ویژگی مشارکت‌کنندگان	جنسیت	تحصیلات
1	عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (ع)	مرد	دکتری
2	عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی	مرد	دکتری
3	عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور	مرد	دکتری
4	عضو هیئت دانشگاه آزاد اسلامی	مرد	دکتری
5	عضو هیئت علمی دانشگاه بقیه‌الله (عج)	مرد	دکتری
6	عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی	مرد	دکتری
7	عضو هیئت علمی دانشگاه تهران	مرد	دکتری
8	عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس	مرد	دکتری
9	عضو هیئت علمی دانشگاه امیرکبیر	مرد	دکتری
10	مدیر کل برنامه‌ریزی آموزشی	زن	دکتری
11	عضو هیئت علمی دانشگاه مالک اشتر	مرد	دکتری
12	عضو هیئت دانشگاه آزاد اسلامی	مرد	دکتری

د) یافته‌های پژوهش

اشتراوس و کوربین¹ (1998) سه نوع کدگذاری برای داده‌های کیفی پیشنهاد دادند: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی. کدگذاری باز، فرایند تحلیلی است که از طریق آن، مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد آنها در داده‌ها کشف می‌شوند. اشتراوس و کوربین کدگذاری محوری را فرایندی می‌دانند که طی آن، مفاهیم به هم ربط داده می‌شوند (مان). پس از کدگذاری محوری، کدگذاری انتخابی انجام می‌شود. کدگذاری انتخابی، فرایند ادغام و تصحیح نظریه است.

بعد از تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی داده‌ها و اتمام مرحله کدگذاری، یافته‌های حاصل از این پژوهش، حول 35 مفهوم اولیه کدگذاری شدند. در مرحله دوم، به منظور انسجام بیشتر و تحلیل و تفسیر منسجم‌تر، در قالب مفاهیم انتزاعی‌تر مجدد کدگذاری انجام شد و فرایند کدهای محوری به عنوان مرحله دوم کدگذاری شروع شد. فرایند ربطدهی مقوله‌ها به زیرمقوله‌های آنها و پیوند دادن مقوله‌ها در سطح ویژگی‌ها و ابعاد است. در مرحله تعیین کدهای محوری، مفاهیم (کدهای) اولیه دسته‌بندی و هشت کد محوری از آنها استخراج شد. در ادامه، پژوهشگر با به کارگیری اصطلاحات فنی که از پیشینه نظری تحلیل به دست آورد و زبانی که مصاحبه‌شوندگان به کار گرفتند، یافته‌های مراحل قبل را در نظر گرفت و کدهای محوری را سازماندهی کرد و به طور نظام‌مند آنها را به مقوله‌های مربوط ارتباط داد. در این تحلیل، بعد از چند بار رفت و برگشت میان مفاهیم اولیه، کدهای باز و کدهای محوری، دو کد همه کدهای بالاتر را به یکدیگر پیوند داد که کدگذاری انتخابی نامیده می‌شود. این کدها با عنوان پیشایندهای ابزاری تمدنی و پیشایندهای نرم‌افزاری تمدنی دسته‌بندی شدند. در جدول 3، کدهای باز، محوری و انتخابی پژوهش آورده شده است.

جدول 3: کدگذاری باز

محتوا	کدهای باز
هر دانشگاهی در بستر فرهنگی خودش معنا پیدا می‌کند که باید به قواعد عرفی و پذیرفته‌شده آن بستر پایبند باشد؛ از جمله روابط سالم مجموعه افراد، کرامت و منزلت انسانی، نועدوستی و کار با معنا در سطح فرد، گروه و سازمان...	ارزش و معنویت - کار با معنا - اخلاق‌مداری - انسانیت
عامل مؤثر تمدن برای محیط داخلی در نحوه اداره و اداره و رهبری علمی دانشگاه است؛ اینکه دانشگاه به چه شکلی اداره می‌شود؛ مالکیت دانشگاه مال چه کسی است؛ چه کسی مدیر می‌شود؛ چه کسی استخدام می‌کند هیئت علمی را؛ پذیرش دانشجو چگونه انجام می‌شود. این موارد اگر درست باشند، می‌توانند در تمدن‌سازی موفق باشند و خودش هم تمدن بشه و اگر نادرست باشد، تمدن‌سازی دیرتر و بدتر خواهد بود.	نحوه اداره دانشگاه - نوع مالکیت دانشگاه - نحوه جذب هیئت علمی و دانشجو
استقلال دانشگاهی و آزادی علمی اینجاست که به کار می‌رود. چقدر دانشگاه مستقل است، چقدر آزاد است و اینها تأثیر دارد. هم در تمدن شدن دانشگاه و هم در تمدن‌سازی برای جامعه.	استقلال دانشگاه - آزادی علمی
شیوه‌ها یا روشهای یادگیری و یاددهی در دانشگاه است؛ اینکه دانشگاه برنامه درسی‌اش به چه شکلی است و کیفیت آموزش طراحی شده چگونه است.	طراحی روشهای یاددهی و یادگیری با کیفیت

104 ♦ طراحی و تبیین الگوی پیشایندهای دانشگاه تمدن‌ساز

برنامه‌دستی بر اساس نیاز روز	آیا برنامه‌های درسی، هماهنگ با نیازهای کشور است؟
برنامه‌دستی در سطح جهانی و تمدن‌سازی	آیا برنامه‌های درسی برای ارتقای سطح دانشگاه، جهانی شدن و تمدن‌سازی، مناسب است؟
بین‌المللی شدن دانشگاه-ارتباطات جهانی	بین‌المللی شدن دانشگاه عامل مهمی در تمدن‌سازی است. دانشگاهی که بین‌المللی نباشد، نمی‌تواند جامعه را متمدن کند. یکی از ابزار یا نشانه‌های تمدن، همان ارتباطات جهانی است.
استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات	بحث مربوط به آی.سی.تی است؛ مربوط به تحول دیجیتال است که یکی از نیازهای اساسی است و به کاهش هزینه‌ها و ارتباط انبوهی از جمعیت با دانشگاه و تمدن‌سازی کمک می‌کند.
بلوغ فکری برای تمدن‌سازی	بلوغ دانشگاه به لحاظ فکری و راهبری و انگیزشی عاملی برای تمدن‌سازی موفق است.
بررسی سیر تحول نظام آموزش عالی در جهان	دانشگاهی اگر بخواهد تمدن‌سازی بکند، ابتدا باید سیر تحول نظام آموزش عالی در جهان را دنبال کند و بر اساس فرهنگ پذیرفته‌شده کشور خود، تمدن‌سازی را شروع کند.
شکل‌گیری اراده‌ی جدی در دانشگاه برای تمدن‌سازی	اول باید این باور در بزرگان حوزه و دانشگاه شکل بگیرد که ما مسئول تمدن‌سازی کشور برای آینده‌ایم.

1. کدگذاری محوری

فرایند ربط‌دهی مقوله‌ها به زیرمقوله‌های آنها و پیوند دادن مقوله‌ها در سطح ویژگی‌ها و ابعاد است و به این دلیل محوری نامیده شده که حول محور یک مقوله تحقق می‌یابد. در این مرحله، نظریه‌پرداز داده‌بنیاد، مرحله کدگذاری باز را انتخاب می‌کند و آن را در مرکز فرایند در حال بررسی، قرار می‌دهد و سپس، دیگر مقوله‌ها را با آن مرتبط می‌کند. کدهای محوری، شامل هشت کد به شرح ذیل می‌باشند.

یک) به کارگیری دانش توسط جامعه

تعامل آموزش عالی و جامعه همواره مد نظر پژوهندگان حوزه آموزش عالی بوده است؛ زیرا اعتقاد به نجات‌بخشی علم، از دیرباز انتظارات خاصی را از آموزش عالی برای برطرف کردن نیازهای ثابت جامعه و برخورداری از انعطاف لازم برای همسویی با شرایط متغیر آن ایجاد کرده بود. در پی تحولات گسترده دهه‌های اخیر، تقویت رابطه آموزش عالی با جامعه و جدی‌تر گرفتن مسئولیت آن نسبت به جامعه، بیش از پیش مورد تأکید قرار گرفته و ضرورت یک انقلاب دانشگاهی برای بازیابی وظایف دانشگاهها و کامیابی آنها در انجام وظایف خود گوشزد شده است (الویری، 1381: 543). چنانچه جامعه توانایی استفاده از تولیدات علمی را نداشته باشد، نمی‌توان انتظار توسعه و رشد در جامعه و رسیدن به تمدن را داشت. به عبارتی؛ طبقات مختلف جامعه برای اینکه بتوانند در کار خود به بهره‌وری بالایی برسند، باید از تولیدات علمی استفاده بهینه کنند. قرار گرفتن مقالات و کتابها در قفسه‌ها نمی‌تواند کشور را به سمت تمدن‌سازی مورد هدف برساند.

دو) تلفیق کارکرد دانشگاه با تمدن‌سازی

دانشگاه به عنوان سر سیستم رسمی آموزش و کانون پرورش نخبگان و برگزیدگان آتی کشور است و دانش‌آموختگان آن، گردانندگان امور مختلف دولتی و ملی خواهند شد. لذا دانش و بینشی که این افراد در

دانشگاهها پیدا می‌کنند و به صورت قابلیت‌ها، توانایی‌های فنی و تخصصی، نگرشها و گرایشها در آنان ظاهر می‌شود، عامل بسیار مؤثری در شکل‌گیری خوی و منش اجتماعی و سوگیری آنهاست. در حقیقت؛ دانشگاه است که آینده علمی، اجتماعی و فرهنگی جامعه را پی‌ریزی می‌کند. همچنین دانشگاه به عنوان مرکز تحقیقات و پژوهشهای علمی و فرهنگی، مهد نوسازی اجتماع است؛ زیرا محلی است که در آن افکار و اندیشه‌های جدید، دانش و معرفت جدید، فناوری متحول و فرهنگی خلاق و پویا نشو و نما می‌کند (کلدی و مین‌باشی، 1388: 75). دانشگاه باید بتواند علاوه بر در اختیار گذاشتن آموزشی مناسب برای دانشجویان، توانایی پژوهش و کارآفرینی را در آنان ایجاد کند و با توانا شدن کشور در زمینه‌های آموزشی، پژوهشی و کارآفرینی و نوآوری، نقش تمدن‌سازی را ایفا کند.

سه) توجه به تولید علم متناسب با نیاز جامعه

از دانشگاه انتظار می‌رود در رفع و کاهش نیازها و خلأهای فرهنگی و اجتماعی، همپای علم و دانش در سطح جامعه بکوشد؛ زیرا ایفای نقش صرفاً آموزشی و تربیت نیروی بازار کار را می‌توان بر عهده آموزشگاههای تخصصی و فنی و حرفه‌ای‌ها نیز گذاشت. تنها دانشگاهها هستند که مأمورند انسانهایی حساس به مسائلی نظیر فقر، نابرابری، آلودگی محیط زیست، دارای مسئولیت اجتماعی و متعهد به حفظ اصول و با روحیه انسانی تربیت کنند. (کالینگورد، 2004: 252-248)

چهار) استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات

به کارگیری فناوری اطلاعات، نه تنها آینده زندگی بشر را بهبود خواهد بخشید؛ بلکه هر فرد و جامعه‌ای که با شناخت و اشراف بیشتر و اهداف و آرمان روشن‌تر در این عرصه جدید با به میدان بگذارد، می‌تواند از آن بهره بیشتری ببرد و در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جهان نقش بیشتری داشته باشد. در کل، فناوری‌های اطلاعاتی همراه با فاکتورهای خود، تحولات عظیمی را در شرکتها و سازمانهای بازرگانی ایجاد کرده است؛ به گونه‌ای که عملکرد کلی این قبیل شرکتها کاملاً تحت تأثیر میزان کاربرد فناوری‌های مورد بحث می‌باشد. فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند عاملی بسیار مهم در تمدن‌سازی نوین باشد.

پنج) شکل‌گیری ارکان تمدنی

اگر بنا باشد در ضروریات تأسیس تمدن، مکانی فراگیر برای تفکر و تعقل در ارتباط با جامعه قائل باشیم که وظیفه یا نقش تعامل با کل جامعه را به لحاظ فرهنگی و تعلیم و تربیت عهده‌دار باشد؛ آن مکان که نام آن هر چه می‌خواهد باشد، باید برای انجام این وظیفه خطیر، از سرشت و جوهره‌ای با ویژگی‌های تمدن‌سازی برخوردار باشد تا قادر به انجام وظیفه‌اش شود. در این صورت، این مسئله موضوعی است که در حوزه امور اجتماعی و انسانی به عنوان یک کل مطرح می‌شود (سیامپوش، 1389: 121). شکل‌گیری ارکان تمدنی نیازمند به وجود آمدن ارئه جدی، باور به تمدن‌سازی و بلوغ فکری برای تمدن‌سازی است.

شش) نحوه اداره دانشگاهی

استقلال فکری، قضاوت و سنجش عینی فرهنگی را تشویق می‌کند و دائماً در راه دستیابی به حقیقت و دانش صحیح در تکاپوست. آموخته‌های نادرست، آداب و رسوم و سنتهای دست و پاگیر را به آسانی دور می‌ریزد و دانش، بیش و ارزشهای انسانی را که محصول کاوشهای علمی است، جانشین آنها می‌سازد و به این ترتیب، فرهنگی پویا که دائم در حال تعالی است، به وجود می‌آورد. (کلدی و مین‌باشی، 1388: 75)

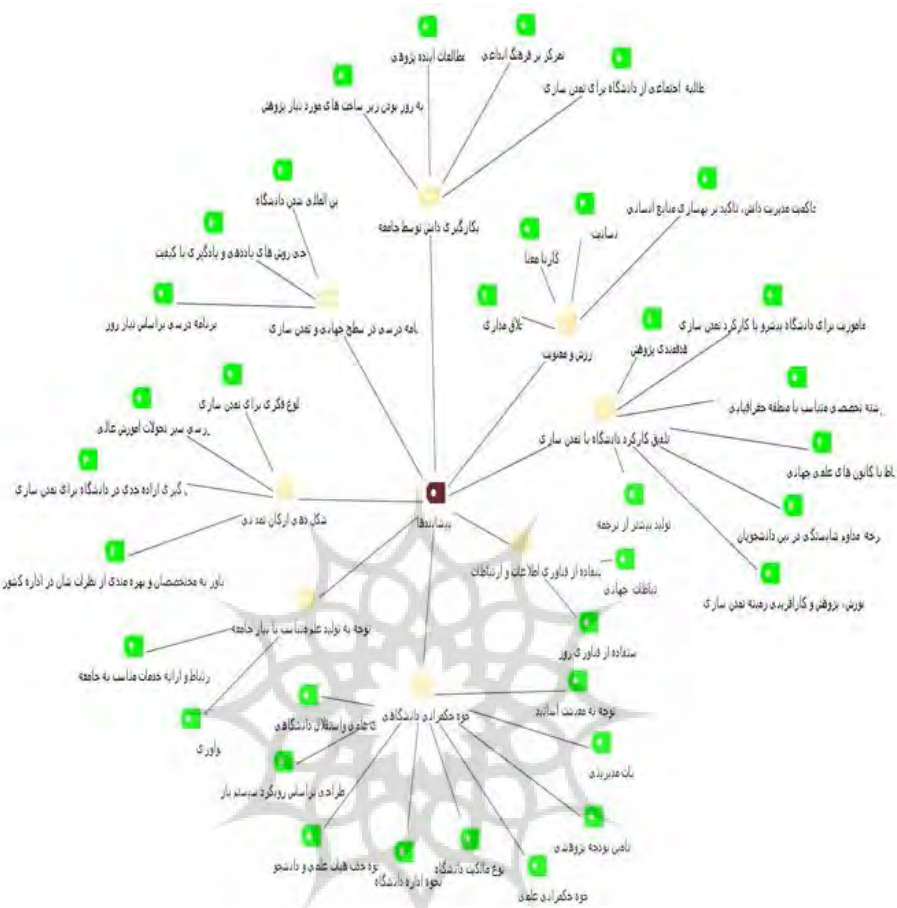
هفت) ارزش و معنویت

تأثیر دانشگاه بر فرهنگ و ویژگی‌های اجتماعی در جامعه، تا حدی بدیهی شده است؛ تا جایی که می‌توان با سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت و برنامه‌ریزی‌های دقیق و کامل، در انجام رسالت اجتماعی و فرهنگی دانشگاهها، به آینده کشورها در کلیه زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی خوشبین و امیدوار بود. دانشگاه باید به سوی تدوین نظامی ارزشی و همگانی از ارزشها و اخلاق عام که همه آحاد جامعه را شامل شود، حرکت کند. فضیلت‌های اخلاقی شخص را قادر می‌سازد تا به شیوهایی عمل کند که بهترین اهداف متمایز و بالاترین درجات انسانی را به دست آورد. (پنوک و رورکی، 2017: 252)

هشت) برنامه درسی در سطح جهانی و تمدن‌سازی

تدوین قوانینی که راه تعاملات علمی و بین‌دانشگاهی با دانشگاههای معتبر جهان و نهادهای مولد اندیشه و کرسی‌های نظریه‌پردازی را که منبع مهم تغذیه علمی و معرفتی در عصر جدید می‌باشند، هموار کند. بدیهی است کسب آخرین دستاوردهای علمی بین‌المللی به اعتبار و ارزش دانشگاهها می‌افزاید و وجود نهادی مستقل از دولت و دستگاههای رسمی برای ارزیابی کیفی دانشگاهها مطابق استانداردهای علمی و بین‌المللی به صورت ادواری، معایب و محاسن آنها را عیان می‌سازد. مهم‌ترین و اساسی‌ترین و اولین ویژگی دانشگاه، استقلال آن است. در جامعه‌ای که در آن کارکردها از یکدیگر تفکیک شده و مستقل باشند، اسباب ظهور و بروز اندیشه‌ها و خودآگاهی عمومی به مقیاس وسیعی فراهم می‌شود و حضور نقش خودآگاه، استقلال عرصه‌های گوناگون جامعه و بروز اندیشه‌های فردی و سرانجام، خرد جمعی را تضمین می‌کند (سیاهبوش، 1389: 114). می‌توان گفت دانشگاهی که شکل‌دهنده خرد جمعی باشد، می‌تواند نقش تمدن‌سازی را در سطح جهانی بر عهده بگیرد.

در شکل 2، خروجی مکس مپس² حاصل از خروجی نرم‌افزار آورده شده است.

شکل 2: خروجی مکس میس

در جدول 2؛ کدهای باز، محوری و انتخابی پژوهش آورده شده است. یافته‌های پژوهش در دو کد انتخابی، با عنوان عامل‌های ابزاری تمدن‌سازی و عامل‌های نرم تمدن‌سازی دسته‌بندی شده است.

جدول 2: کدهای باز، محوری و انتخابی

کدهای انتخابی	کدهای محوری	کدهای باز	
پیشایندهای ابزاری تمدن‌سازی	به کارگیری دانش توسط جامعه	به روز بودن زیرساخت‌های مورد نیاز پژوهش	
		تمرکز بر فرهنگ ابداعی	
		مطالعات آینده‌پژوهی	
		مطالعه اجتماعی از دانشگاه برای تمدن‌سازی	
	توجه به تولید علم متناسب با نیاز جامعه	نوآوری	
		ارتباط و ارائه خدمات مناسب به جامعه	
	استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات	ارتباطات جهانی	
		استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات	
	تلفیق کارکرد دانشگاه با تمدن‌سازی	هدفمندی پژوهش	مأموریت برای دانشگاه پیشرو با کارکرد تمدن‌سازی
			رشته تخصصی متناسب با رشته دانشگاهی
ارتباط با کانون‌های علمی جهانی			
چرخه مداوم شایستگی در بین دانشجویان			
آموزش، پژوهش و کارآفرینی، زمینه تمدن‌سازی			
تولید بیشتر از ترجمه			
انسانیت			
کار با معنا			
پیشایندهای نرم تمدن‌سازی	ارزش و معنویت	اخلاق‌مداری	
		حاکمیت مدیریت دانش، تأکید بر بهسازی منابع انسانی	
		نحوه اداره دانشگاه	
		نوع مالکیت دانشگاه	
	نحوه اداره دانشگاه	نحوه جذب هیئت علمی و دانشجو	
		استقلال دانشگاه - آزادی علمی	
		توجه به معیشت اساتید	
		ثبات مدیریتی	
		تأمین بودجه پژوهش	

نحوه اداره علمی		
طراحی بر اساس رویکرد سیستم باز		
بررسی سیر تحول نظام آموزش عالی در جهان	شکل دهی ارکان تمدنی	
بلوغ فکری برای تمدن سازی		
باور به متخصصان و بهره مندی از نظراتشان در اداره کشور		
شکل گیری اراده جئتی در دانشگاه برای تمدن سازی	برنامه درسی در سطح جهانی و تمدن سازی	
طراحی روشهای یاددهی و یادگیری با کیفیت		
برنامه درسی بر اساس نیاز روز		
بین المللی شدن دانشگاه		

ه) نتیجه گیری

در پژوهش حاضر، کدگذاری اولیه، محوری و انتخابی بر اساس مصاحبه با خبرگان دانشگاهی انجام شد و در نهایت، 35 کد اولیه؛ هشت کد محوری، شامل به کارگیری دانش توسط جامعه، تلفیق کارکرد دانشگاه با تمدن سازی، توجه به تولید علم متناسب با نیاز جامعه، استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات، شکل گیری ارکان تمدنی، نحوه اداره دانشگاهی، ارزش و معنویت و برنامه درسی در سطح جهانی و تمدن سازی؛ و دو کد انتخابی (پیشایندهای ابزاری تمدن سازی و پیشایندهای نرم تمدن سازی) به دست آمد. اگر کشوری بخواهد در مسیر تمدن سازی حرکت کند، در دانشگاههای خود علاوه بر آموزش (به عنوان نسل اول دانشگاه) و پژوهش (نسل دوم) و کارآفرین و نوآور (نسل سوم دانشگاه)، باید مأموریتی را برای دانشگاههای پیشرو در تمدن سازی قابل باشد.

بر اساس یافته های پژوهش، به کارگیری دانش توسط جامعه، تلفیق کارکرد دانشگاه با تمدن سازی، توجه به تولید علم متناسب با نیاز جامعه و استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات، در زمره پیشایندهای ابزاری تمدن سازی می باشند. نحوه اندیشیدن و عمل انسانها نسبت به علم و فناوری که دستاورد دانشگاه می باشد، عاملی است از پیشایندهای ابزاری تمدن سازی؛ زیرا با تولید و صادرات علم و فناوری، فرهنگ و تمدن را صادر می کنیم و گسترش می دهیم. این یافته از جهاتی با پژوهش هاشمی (2020) و خرمشاد و آدمی (1388) همراستا است.

برای داشتن کشوری قدرتمند در عصر حاضر، باید همگی با اتکا به تمام داشته های تاریخی خود، دگرگونی خلاق را رقم بزنیم که محتوای فرهنگی تمدن ملی ما، یعنی اسلامیت و ایرانیت را در خود جمع کرده باشد. تنها از این طریق می توان بر موج سهمگین یکسان سازی غربی پیروز شد. در این مسیر، دانشگاه حلقه اتصال و تعادل بخش تمدنی جامعه بزرگ ایران اسلامی است. تجمع جویبارهای متعدد هویتی که به برکه هویتی کشورمان سرازیر شده، با دانش و معرفتی که از محیط دانشگاه می جوشد و به بنیانهای شناخت هویتی و تمدنی تمدنهای مختلف آگاه است، میسر است. پُر کردن شکاف تمدنی و ایجاد تفاهم بیناذهنی در شناخت کیستی و چیستی مسلمان ایرانی و در نهایت،

110 ♦ طراحی و تبیین الگوی پیشایندهای دانشگاه تمدن‌ساز

دستیابی به احیا و بازسازی آرمان تمدن نوین ایرانی اسلامی، نیازمند بازتعریف نقش و مأموریت دانشگاه در رسیدگی و بررسی این امر مهم است؛ زیرا دانشگاه به عنوان کانون محوری علم و دانش در حالی که خود یکی از ستونهای اصلی تشکیل‌دهنده تمدن است، بسترساز توسعه و ساخت سایر ابعاد مفهومی تمدنی است؛ لذا نقش محوری و اساسی بر عهده اوست. (خرمشاد و آدمی، 1388: 185)

مؤلفه‌های شکل‌گیری ارکان تمدنی، نحوه اداره دانشگاه، ارزش و معنویت و برنامه درسی در سطح جهانی و تمدن‌سازی در زمره پیشایندهای نرم تمدن قرار گرفتند. این یافته از جهاتی با پژوهشهای رضوی سعیدی (1400)، شاکری و همکاران (1397) و فراستخواه و آبسالان (1396) هم‌راستا است.

دانشگاه تمدن‌ساز راهی عینی با شاخصهای قابل اندازه‌گیری برای حرکت به سوی تعالی و پیشرفت محسوب می‌شود. شاخصهای عینی تمدن، معیاری برای اندازه‌گیری میزان حرکت کشور و دانشگاه به سوی تحقق تمدن نوین ایرانی - اسلامی خواهد بود. میزان ابداع، نوآوری و پیشرفت دانشگاه در حوزه‌های علمی مختلف، اعم از اقتصاد، فلسفه، اخلاق، حقوق، سیاست، ادبیات، هنر، فناوری، صنعت و... ملاکی برای سنجش اندازه حرکت به سمت تمدن نوین ایرانی - اسلامی می‌تواند باشد. آنچه در همه اینها وجه تمایز حرکت در ایران اسلامی با حرکت در سایر جوامع محسوب می‌شود، بستر و جوهره و چارچوب این حرکت است که در حرکت تمدنی اسلامی - ایرانی عبارت از شالوده و چارچوب توحیدی و الهی آن است. این حرکت در متنی مادی و معنوی و نه صرفاً مادی یا معنوی اتفاق می‌افتد. در اینجا می‌توان با شاخص‌سازی مناسب، حرکت در مسیر تمدن‌سازی را اندازه‌گیری کرد و در صورت لزوم شتاب بخشید (برقویی، 1387). به عبارتی؛ تمدن‌سازی هر ملتی نشانه تعالی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن ملت و بیانگر رشد، توسعه و پیشرفت در همه عرصه‌های فعالیت آن جامعه است. افتخار هر ملتی به وجود تمدنهای متعدد در دوره تاریخی آن است. این اهمیت بدان جهت است که تمدن‌سازی به شکلی منسجم و روشمند، ملازم با تولید در سه عرصه است: تولید در عرصه فرهنگ به منظور تولید اندیشه؛ تولید در عرصه اقتصاد برای ایجاد ثروت؛ تولید در عرصه سیاست که به طور خاص از آن به عنوان تولید قدرت یاد می‌شود. (خدایی و همکاران، 1395: 3)

پیشنهاد

برای ارتقای سطح پیشایندهای نرم تمدنی، خدامحوری و تقوابعوری و عملگرایی در دانشگاه، بر اساس برنامه‌های مدون و عملیاتی که توسط وزارت علوم تدوین و ابلاغ می‌شود، در بین دانشجویان، کارکنان و اساتید تقویت شود.

با توجه به اینکه تمدن‌سازی با پیدایش جوامع، شروع و با خلق صنعت و فناوری و علم، رشد یافته است، در سطح پیشایندهای ابزاری تمدن‌سازی پیشنهاد می‌شود صنعت، فناوری و علمی که بر پایه رسالت و مأموریت انقلاب اسلامی است، تولید و در اختیار جامعه قرار گیرد. به عبارتی؛ سیستم دانشگاهی باید به وسیله راهبردهای مؤثر با محیط علمی و اجتماعی به طور دائم سازگار شود و با جامعه و تحولات آن در تعادل پویا باشد. شاخصهای معرفی شده می‌توانند برای دانشگاههای کشور به لحاظ اینکه چقدر به تمدن‌سازی نزدیک یا از آن دور می‌باشند، کمک کنند.

منابع

- اکبری، مرتضی و فریدون رضایی (1396). «واکاوی شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله)». *مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی*، دوره سوم، ش 5: 108-85.
- بشیر، حسن و هادی غیاثی فتح آبادی (1399). «چالشهای تمدنی پیش روی انقلاب اسلامی ایران». *مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی*، دوره سوم، ش 1 (پیاپی 5): 1-28.
- جوانبخش، مرجان؛ سیف‌اله فضل‌الهی قمشی و محمود ابوالقاسمی (1399). «ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصه‌های شایستگی‌های مدیران دانشگاه تمدن‌ساز اسلامی از دیدگاه اساتید مدیریت و اساتید تمدن اسلامی». *مدیریت در دانشگاه اسلامی*، دوره نهم، ش 20: 374-349.
- خدایی، ابراهیم؛ رضا محمدی و طاهره ظفری‌پور (1395). «مقدمه‌ای بر طراحی الگوی دانشگاه تمدن‌ساز». *دوره اول کنگره ملی آموزش عالی ایران*.
- خرمشاد، محمدباقر و علی آدمی (1388). «انقلاب اسلامی، انقلاب تمدن‌ساز؛ دانشگاه ایرانی، دانشگاه تمدن‌ساز». *تحقیقات فرهنگی*، دوره دوم، ش 6: 188-161.
- خیام‌باشی، احسان (1400). «برنامه‌ریزی و طراحی الگوی قرآنی شهر طیب منطبق با گام دوم انقلاب، در تحقق کالبدی تمدن‌سازی نوین اسلامی». *قرآن، فرهنگ و تمدن*، دوره دوم، ش 4: 148-120.
- ردادی، محسن (1400). «منش اعتمادساز کارگزاران دولت در تراز تمدن اسلامی بر اساس آموزه‌های نهج‌البلاغه». *مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی*، دوره چهارم، ش 2 (پیاپی 8): 217-240.
- رضایت، غلامحسین و عیسی قلی‌زاده (1400). «الگوی شایستگی اعضای هیئت علمی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی». *مدیریت در دانشگاه اسلامی*، دوره دهم، ش 22: 324-304.
- رضوی سعیدی، سید رضا (1400). «شناسایی عوامل مؤثر بر اسلامی شدن دانشگاهها از منظر دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه آزاد واحد شمال تهران)». *مدیریت در دانشگاه اسلامی*، دوره دهم، ش 22: 340-325.
- زارعی متین، حسن (1400). «سخن سردبیر». *مدیریت در دانشگاه اسلامی*، دوره دهم، ش 22: 262-261.
- سیاهپوش، ابوتراب (1389). «ویژگی‌های دانشگاه تمدن‌ساز». *جامعه‌پژوهی فرهنگی (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)*، سال اول، ش 2: 122-105.
- شاکری، محسن؛ زهرا اکبری و سید علیرضا هوشی‌السادات (1397). «تدوین الگوی دانشگاه اسلامی در دیدگاه مقام معظم رهبری بر اساس نظریه داده‌بنیاد». *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، دوره هشتم، ش 27: 500-481.
- فراستخواه، مقصود و صادق آبسالان (1396). «اسلامی شدن دانشگاه در ایران بعد از انقلاب؛ فراتحلیلی از پژوهشها». *مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی*، دوره بیست و یکم، ش 73: 498-469.

- کلدی، علیرضا و فاطمه مین‌باشی (1388). «بررسی کارکردها و مشکلات اجتماعی و فرهنگی دانشگاهها از نظر دانشجویان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)». پژوهشنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی آزادگرمسار، سال سوم، ش 1: 73-92.
- مهرآور، شهرام (1400). «شناسایی مؤلفه‌های دانشگاه تمدن‌ساز ایرانی اسلامی: یک مطالعه فراترکیب». مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، سال بیست و پنجم، ش 1: 132-153.
- نجات‌بخش اصفهانی، علی و سید علی قریشیان (1400). «اثروگذاری تمدن اسلامی بر استفاده از تکنولوژی و فناوری در عصر اطلاعات». علم و تمدن در اسلام، دوره سوم، ش 10: 98-119.
- همتی، حیدر و محسن قمی (1398). «شاخصه‌های تمدن‌ساز در اصول اعتقادی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای». مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، سال بیست و سوم، ش 4: 671-686.
- Akbari, Morteza & Fereydoun Rezaei (2017). "Analysis of the Characteristics of the New Islamic Civilization in the Thought of the Supreme Leader". *Scientific Quarterly of the Studies of the Iranian Islamic Progress Model*, Vol. 3, Issue 5: 85-108.
- Bashir, Hassan & Hadi Ghiasi Fathabadi (2020). "Civilization Challenges Facing the Islamic Revolution of Iran". *Journal of Fundamental Studies of the New Islamic Civilization*, Vol. 3, No. 1 (5): 1-28.
- Bowden, Brett (2016). *Civilization and Its Consequences*. Political Science, International Relations, Political Theory Online Publication Date: Feb.
- Chou, Linjie; Linda Stone & Yinyin Cai (2011). "The Impact of Social Environment on Human Civilization: A Paradigm of Institutional and Genetic Factors" (December 10). *Archive Euro-Eco*, Vol. 1: 34-40. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstrac>.
- Collingford, C (2004). "Conclusion The Future- is Sustainability Sustainable". In: John Blewit & Cardiac Collingford. *The Sustainability Curriculum: The Challenge for Higher Education*. Eartscan Publications.
- Ferasatkah, Maghsoud & Sadegh Absalan (2017). "Islamization of universities in Iran after the revolution; A meta-analysis of research". *epistemological studies in Islamic University*, Vol. 21, Issue 73: 469-498.
- Hashemi, S. (2020). "Developing and accreditation A framework for identifying the challenges of Islamic University development". *Journal of New Approaches in Educational Administration*, 11(42): 295-316.
- Hemmati, Heydar & Mohsen Qomi (2019). "Characteristics of Civilization in Doctrinal Principles from the Perspective of Ayatollah Khamenei". *Quarterly Journal of Epistemological Studies at the Islamic University*, Vol. 23, No. 4: 671-686.
- Javanbakhsh, Marjan; Seyfollah Fazlullahi Qomshi & Mahmoud Abolghasemi (2020). "Dimensions, components and competency indicators of the managers of the Islamic Civilization University from the perspective of management professors and professors of Islamic civilization". *Management in the Islamic University*, Vol. 9, Issue 20: 349-374.

- Kaldi, Alireza & Fatemeh Min Bashi (2009). “**Study of social and cultural functions and problems of universities from the students' point of view (Case study: Students of Islamic Azad University, Science and Research Branch)**”. *Garmsar Azad Social Sciences Research Journal*, Third year. No. 1: 73-92.
- Khayyam Bashi, Ehsan (2021). “**Planning and designing the Quranic model of" Shahr Tayeb "in accordance with the second step of the revolution, in the physical realization of modern Islamic civilization**”. *Quarterly Journal of Quran, Culture and Civilization*, Vol. 2, Issue 4: 120-148.
- khodaey, Ebrahim; Reza Mohammadi & Tahereh Zafaripour (2016). “**Introduction to Model Design of Civilization University**”. *National Congress of Higher Education of Iran*.
- Khoramshad, Mohammad Baqer & Ali Adami (2009). “**The Islamic Revolution, the Civilization Revolution; Iranian University, University of Civilization**”. *Cultural Research Quarterly*, Vol. 2. No. 6: 161-188.
- Mehravar, Shahram (2021). “**Identifying the Components of the Iranian Islamic Civilization University: A Hybrid Study**”. *Quarterly Journal of Epistemological Studies at the Islamic University*, Vol. 25, No. 1: 132-153.
- Nejat Bakhsh Esfahani, Ali & Seyed Ali Qureshian (2021). “**The Impact of Islamic Civilization on the Use of Technology and Technology in the Information Age**”. *Scientific Journal of Science and Civilization in Islam*, Vol. 3, Issue 10: 98-119.
- Pennock & M. Rourke (2017). “**Developing a Scientific Virtue-Based Approach to Science Ethics Training**”. *Sci Eng. Ethics*, 23: 243-262.
- Perkmann, Markus & Joel West (2022). “**Open Science and Open Innovation: Sourcing Knowledge from Universities Open science and open innovation: Sourcing knowledge from universities**”. In: A.N. Link; D.S. Siegel & M. Wright (Eds). *The Chicago Handbook of University Technology Transfer and Academic Entrepreneurship* (41-74). Chicago: University of Chicago Press.
- Qadri, Allah Ditta (2020). “**The Tradition of Innovation in Islamic Civilization: An Exclusive Study of Early Ages of Islam**”. *Almilal Journal of Religion and Thought Pakistan*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3637352>
- Radadi, Mohsen (2021). “**The Trust-Building Character of Government Agents at the Level of Islamic Civilization Based on the Teachings of Nahj al-Balaghah**”. *Quarterly Journal of Fundamental Studies of the New Islamic Civilization*, Vol. 4, Issue 2 (Consecutive 8): 217-240.
- Razavi Saeedi, Seyed Reza (2021). “**Identifying the factors affecting the Islamization of universities from the perspective of students (Case study: Azad University, North Branch of Tehran)**”. *Management in Islamic University*, Vol. 10, Issue 22: 325-340.
- Rezaayat, Gholam Hossein & Isa Qolizadeh (2021). “**Competency model of the faculty members of the Islamic Revolution University**”. *Management in the Islamic University*, Vol. 10, Issue 22: 304-324.
- Shakeri, Mohsen; Zahra Akbari & Seyed Alireza Hooshi Sadat (2018). “**Developing the model of Islamic University in the view of the Supreme Leader based on data theory**”. *Culture in Islamic University*, Vol. 8, Issue 27: 481-500.

- Siahpoosh, Aboutrab (2010). “**Characteristics of Civilization University**”. *Cultural Sociology Quarterly (Institute of Humanities and Cultural Studies)*, First Year, No. 2: 105-122.
- Strauss A. & J. Corbin (1998). **Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques**. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Wei, Ruan (2012). “**Civilization' and 'Culture**”. *International Review of Social Sciences and Humanities*, Vol. 1, No. 1: 1-14. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2182608>
- Wojnar, D.M. & K.M. Swanson (2007). “**Phenomenology an exploration**”. *Journal of Holistic Nursing*, 25(3): 172-180.
- Zarei Matin, Hassan (2021). “**Sokhan Sobdir**”. *Management at Islamic University*, Vol. 10, Issue 22: 261-262.

